

Voorbij een
hardnekkig
geloof

Het is 1765 wanneer de Schotse ingenieur James Watt zijn drastisch herziene ontwerp van de stoommachine presenteert. Zijn uitvinding is meer dan welkom, Engeland kampt dan al jaren met een nijpend tekort aan steenkool. Watts uitvinding zou de efficiëntie van stoommachines drastisch verbeteren. Vervolgens gebeurt er iets opmerkelijks: de toch al schaarse kolen raken paradoxaal genoeg nog sneller op dan voorheen. Deze ogenschijnlijke tegenstrijdigheid werd later bekend als de Jevons paradox, genoemd naar de 19e-eeuwse econoom William Stanley Jevons die dit fenomeen voor het eerst beschreef.

Bijna drie eeuwen later is deze paradox relevanter dan ooit. Terwijl de efficiëntie en technologische capaciteit om voedsel te produceren ongekende hoogten bereikt, worden we geconfronteerd met een acute en versnellende uitputting van essentiële hulpbronnen.

Vruchtbare landbouwgrond, zoet water, biodiversiteit en een stabiel klimaat - cruciale componenten voor een duurzame voedselvoorziening - staan onder toenemende druk. Efficiëntere productie leidt vaak tot goedkoper voedsel, wat op zijn beurt overconsumptie en voedselverspilling in de hand werkt. Deze tegenstelling tussen productiviteitsgroei en ecologische duurzaamheid dwingt ons tot een andere manier van kijken.

In respons op de groeiende ecologische uitdagingen wordt het concept van 'groene groei' vaak gepresenteerd als een veelbelovende oplossing. Deze benadering veronderstelt dat economische groei verenigbaar is met ecologische duurzaamheid, mits deze groei op een 'groene' wijze wordt gerealiseerd. Een kernargument van groene groei-aanhangers is de mogelijkheid van 'ontkoppeling' - het idee dat economische groei kan worden losgekoppeld van milieuschade.

Wetenschappelijke inzichten tonen echter aan dat empirisch bewijs voor absolute ontkoppeling op wereldschaal ontbreekt. Studies van onder andere de Europese Commissie laten zien dat 'groene groei' slechts beperkt effectief is in het reduceren van ecologische druk. In plaats daarvan zien we vaak slechts relatieve ontkoppeling, waarbij de milieuschade minder snel toeneemt dan de economische groei, maar desalniettemin blijft stijgen.

VAN GROENE GROEI NAAR POSTGROEI

In de praktijk ondervindt de agri- en foodsector deze limieten aan den lijve. Een treffend voorbeeld is een adviesbureau-klant, gespecialiseerd in het verwerken van reststromen uit de voedingsindustrie. In een tijd waarin jaarlijks wereldwijd een derde van al het voedsel wordt verspild, bewijst Duynie dat een circulair bedrijfsmodel succesvol kan zijn. Door innovatieve verwerkingstechnieken en sterke lokale partnerschappen zet het bedrijf reststromen uit de voedingsindustrie om in waardevolle ingrediënten voor zowel menselijke consumptie als diervoeding.

De aanpak van de organisatie illustreert dat een bedrijfsmodel gebaseerd op circulariteit niet alleen ecologisch waardevol is, maar ook economisch rendabel kan zijn. Deze praktijkervaring sluit ook aan bij wat wij als Rijnconsult dagelijks zien in de agri- en foodsector. Organisaties worstelen met de balans tussen economische continuïteit en ecologische noodzaak.

Onze jarenlange ervaring in ketensamenwerking en strategievorming leert dat succesvolle organisaties

zich onderscheiden door drie eigenschappen: ze kijken verder dan traditionele groeimodellen, ze excelleren in waardegedreven samenwerking, en ze ontwikkelen een grote mate van wendbaarheid. Deze combinatie van competenties is essentieel in een sector die voor fundamentele uitdagingen staat.

De complexiteit van het voedselsysteem, met zijn vele onderlinge afhankelijkheden en stakeholders, vraagt om een benadering die verder gaat dan bij individuele organisaties. Het vraagt om leiders die kunnen schakelen tussen korte termijn resultaten en lange termijn waardecreatie, tussen individueel en gezamenlijk belang.

Deze geïntegreerde aanpak vindt steeds meer weerklank in nieuwe economische inzichten. De Nederlandse econoom Paul Schenderling introduceert in zijn boek "Er is leven na de groei" het concept van 'post-groei' als antwoord op de fundamentele beperkingen van het groene groei-model. Hij stelt een fundamentele herziening van onze economische prikkels voor: een eerlijke heffing op consumptie, waardoor de werkelijke kosten van producten (inclusief milieu-impact) in de prijs worden opgenomen, en een verlaging van de belasting op arbeid, wat arbeid relatief goedkoper zou maken in vergelijking met grondstoffen en energie.

De voorstellen in Schenderlings boek sluiten aan bij een bredere internationale beweging richting het eerlijker beprijzen van consumptie en uitstoot. Steeds meer landen en regio's ontwikkelen beleid dat de werkelijke kosten van productie en consumptie zichtbaar maakt in de prijs van

producten. De Europese Unie neemt hierin het voortouw met een samenhangend pakket aan maatregelen, van CO2-beprijzing tot importheffingen op vervuilende producten. Dit voorkomt dat vervuilende productie simpelweg wordt verplaatst naar landen met minder strenge regelgeving.

VAN KWANTITATIEF NAAR KWALITATIEF

Deze ontwikkeling heeft verstrekende gevolgen voor de voedselsector. Nieuwe beleidsinitiatieven streven naar een fundamentele verduurzaming van ons voedselsysteem, met concrete doelstellingen voor de vermindering van pesticiden en kunstmest, en meer ruimte voor biologische landbouw. De transitie wordt ondersteund door maatregelen die duurzaamheid in de hele keten bevorderen - van verpakingsontwerp tot het tegengaan van voedselverspilling. Daarnaast zorgt toenemende aandacht voor natuurbescherming en biodiversiteit voor extra stimulansen richting duurzame landbouwpraktijken.

In de praktijk zien we dat organisaties die anticiperen op deze trends, door strategische investeringen in duurzame bedrijfsvoering, een concurrentievoordeel opbouwen. Ze zijn niet alleen beter voorbereid op toekomstige beleidsveranderingen, maar bouwen ook aan robuustere bedrijfsmodellen die zowel ecologische als economische waarde creëren. Deze proactieve aanpak, waarin leiderschap en strategische visie samengaan, verschuift de focus van puur kwantitatieve groei naar een kwalitatieve benadering van groei en vooruitgang.

Uiteindelijk gaat het niet om een keuze tussen groei of stagnatie, maar om het herdefiniëren van wat we onder 'groei' en 'vooruitgang' verstaan in een wereld van eindige hulpbronnen. Zien we groei vooral als horizontale uitbreiding - massaproductie en geglobaliseerde ketens - of zien we groei als verticale uitdieping van kwaliteit, betrokkenheid en ambacht? Het verschil met 1765? We weten al 250 jaar dat eindeloze groei en vergroening niet verenigbaar zijn.

